

Reviews and Annotations
Рецензии и анотации

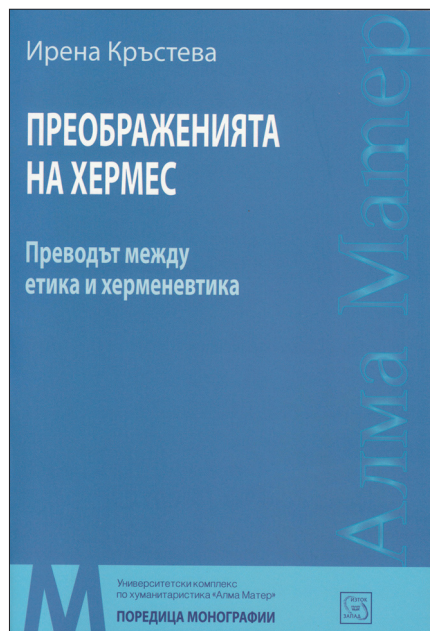
DE VITA BEATA НА ПРЕВОДАЧА

Ирена Кръстева. (2015) *Преображенията на Хермес.*
Преводът между етика и херменевтика.
София: Изток-Запад, 213 стр., ISBN 9786191525775

Владимир Сабоурин

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“

Да теоретизираш това, което правиш най-добре – в крайна сметка, върховните блаженства на живота си – може да се окаже рисковано начинание. Поне от *Марионетния театър* на Клайст и неговите романтически тривиализации насетне перформативната грация, от една страна, и усилието на рефлексията, от друга, неизбежно се съчленяват в мъчителни иронично-парадоксални конфигурации: грацията на марионетката, недостижима за надарено със съзнание същество (но достижима за един Бог); неподражаемата за рефлексивно самопричинилия си пълнолетност модерен субект непринуденост на античното момче роб, вадещо бодил от стъпалото си; видяната на път за Русия небрежно фехтуваща с дясната лапа мечка, която винаги различава (и парира) реалните удари от финтовете (пред които не трепва) на плувналата в пот западна субектност. Описанието на ситуацията, в която попада подложилит на съзерцание блаженствата на своята *vita activa*, направено от един балетен солист, възхваляващ асубектната грация на танца на марионетките, е резюмирано по следния обезкуражаващ начин: „Виждаме как в степента, в която в органичния свят рефлексията гасне и отслабва, грацията изпъква все по-сияйно и господстващо“. В първата българоезична

теоретична книга на преводача на френска и италианска хуманитаристика Ирена Кръстева *Преображенията на Хермес. Преводът между етика и херменевтика* (2015) тази обратнопропорционална зависимост между грация и рефлексия, приложима към апориите на традуктологията, се обръща в продуктивно разглеждане на превода преди всичко като „форма на живот“ и „значима социална практика“, чийто телос е определено „върховно блаженство“, постижимо по пътя на една „екзистенциална рефлексия“. Книгата на Кръстева обединява в себе си трудните за съчетаване добродетели, от една страна, на научно изследване, представящо по метаезиково софистициран начин актуалното състояние на дебата в дадено дисциплинарно поле, и от друга, на първи по рода си в българското хуманитарно пространство учебник по теория на превода, характеризиращ се с впечатляваща дружелюбност към читателя и лекота на изложението.

Концептуалното поле, в което се полага осмислянето на превода като форма на живот, се задава, на първо място, от незаобиколимия за „[в]сяка сериозна съвременна рефлексия върху превода“ текст на Валтер Бенямин *Задачата на преводача*, определен от Кръстева като „тест за компетентност на всеки уважаващ себе си теоретик на превода и отправна точка за всеки задълбочен анализ“. В *Преображенията на Хермес* на преден план е изведено Беньминово схващане за превода като продължаване на живота, пре-бъдване, буквално „по-нататъшно живеене“, „продължаване на живеенето“, но и „задгробен живот“ (*Fortleben*) на оригинала, разгърнато във ветрило от фигурации на животворящата, но и неотделима от отказването от нещо и работата на скръбта същност на работата на преводача. Именно доколкото взема участие в социално- и лингвистично-историческия живот на оригинала, преводът „не е нито копие, нито възпроизвеждане, а обновяване на оригинала. Оригиналът *расте* и *оцелява* благодарение на превода и затова му е задължен. Това задължение се издължава от преводача, който поема отговорността *да продължи живота* на оригинала“ (курсив мой, В. С.). Прочитът на Кръстева решително набляга в *Задачата на преводача* на семантичната верига *Leben-Lebendige-Lebenserscheinung-Überleben-Fortleben-Aufleben* с нейната жизненофилософска концептуална обвързаност и субтилните ѝ метафорични разклонения. Митографичното мото към *Преображенията на Хермес* предвардващо вече е напомнило и предупредило, че богът покровител на превода се явява едновременно като Добър пастир, „подпомагал растежа на животните“, и като Психопомп, „съпровождащ душите на покойниците до подземния свят“, като ни подготвя да приемем, следвайки Валтер Бенямин и Антоан Берман, че преводът е *Fortleben*.

Доколкото последният залог на теорията на превода на Ирена Кръстева е „[в]ърховното блаженство“, конституиращо работата на преводача

като определена форма на *vita activa*, прицелена в „добрия живот със и за другия в справедливите институции“ (Рикьор), тя търси и разчита на дискурсивни съмишленици, при които превеждащият субект – и „добрият превод“ – е във фокуса на интереса в качеството си на заместник на етическото измерение. Уводният прочит на *Задачата на преводача* въвежда в една теоретична архитектура, основаваща се върху концепциите на Антоан Берман и Пол Рикьор, които задават методологическата рамка и екзистенциалния телос на *Преображенията на Хермес*. Задължеността спрямо първия е експлицирана по недвусмислен начин в дисертационния вариант на книгата на И. Кръстева, озаглавен, подхващайки *Изпитанието на чуждото* на Берман, „Изпитанието на преводимостта“. Основният етически залог на книгата напомня, че „върховното блаженство“ не задължително съвпада с „удоволствието“. Важно напомняме в един свят, който, макар и технологически да стои под императива на преводимостта и капиталистически да е сатуриран от преводи, все по-трудно разбира условията на възможност на една нехедонистична *vita beata* в „междуместията“ на езиците“.

Разполагането на превода *между* етика и херменевтика – в *междуместията* на метаезиците на етиката и херменевтиката – артикулира едно дълбинно продуктивно напрежение в теорията на Ирена Кръстева, намерило израз в алтернативните заглавия на изследователския ѝ проект: *Изпитанието на преводимостта* или *Преображенията на Хермес*. Фигурата на изпитанието решително спада към етическия регистър, чиято юдео-християнска генеалогия възхожда в крайна сметка към прасцената, в която напълно Другото ни изпитва. Кръстева рефлектира това последно основание на фигурата на „изпитанието на чуждото“ през критиката на Жан-Рьоне Ладмирал и неговото разделяне на теоретиците на превода на „изворовисти“ и „целевисти“, успешно преформулиращо традиционната дилема „вярност“ vs. „свобода“. В типологията на Ладмирал, внимателно отчетена в *Преображенията на Хермес*, Бенямин и Берман са „заклети изворовисти“, каквато в крайна сметка е и херменевтиката на Рикьор със своята миноритарно-протестантска фундираност. Заедно с Ладмирал, рефериран от Кръстева, можем да се запитаме дали пред нас не е една „изворовистка утопия на превода“, дали не трябва да сме „изключително скептично настроен[и] и към *изворовисткото* свеждане на уважението към оригиналния текст до „етико-метафизичната фигура на другостта (Друг, Бог, Несъзнаваното)“ (курсив в оригинала). На този фон фигурата на преобразението се оказва по-поливалентна и способна да обхване и приюти противоположности, съвпадащи в бога покровител на преводача, „[Т]ова двусмислено същество, изобразявано ту като младеж, ту като старец, ту голобrado, ту с брада, възплъщавало непрекъснатото преобразование“.

В светлината на фигурата на преобразението преводът може да бъде видян едновременно и като „*преобразуване* на мъртвия текст в живо слово, на Танатос в Ерос“ (курсив в оригинала), и като „способността на целевия език да се подчини на преобразуващата сила на изходния език“, и като „желание за преобразяване на родния език при сблъсък с чуждия“ – и в крайна сметка като Езра-Паундовско „преображение“, при което преводачът се превръща в *Personae*, усилващи звука и огласяващи „дошлия отдругаде [sic] глас“. Така фигурата на преобразението и неговата множественост с обич и в подробности обгръща със съпругеска нежност крайностите на „[п]реобразуващия превод, който променя думите или смисъла, или жертва едното или другото“, от една страна, и удоволствието да приемеш чужденец в своя дом, от друга – върховните блаженства на преводача.

TRANSLATOR'S *DE VITA BEATA*

Prof. Vladimir Sabourin, DSc.

University of Veliko Tarnovo
2, Teodosiy Tarnovski Str.
5003 Veliko Tarnovo, Bulgaria
E-mail: vsabourin@abv.bg